

Gesprekken met opa

RAOUL DE JONG BIJ DE BEZIGE BIJ

De grootsheid van het al (2013)

Dagboek van een puber (2018)

Jaguarman (2020)

RAOUL DE JONG

*Gesprekken
met opa*

2022

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM

Copyright © 2022 Raoul de Jong
Omslagontwerp Jan van Zomeren
Omslagillustratie Raoul de Jong
Foto auteur Stephan Vanfleteren
Vormgeving binnenwerk Aard Bakker
Druk Wilco, Amersfoort
Bindwerk Abbringh, Groningen
ISBN 978 94 031 6341 3
NUR 320

debezigebij.nl

Raoul de Jong kan als spreker geboekt worden via Beespeakers.com,
het sprekersbureau van De Bezige Bij.

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Voor opa en alle opa's zoals hij

Proloog

‘Wanneer een oude man overlijdt, verbrandt er een bibliotheek,’ schreef de Malinese schrijver Amadou Hampâté Bâ. Ik heb vaak aan die zin gedacht terwijl ik werkte aan *Jaguarman*, mijn boek over een van mijn Surinaamse voorvaders, die de kracht zou hebben

gehad om zichzelf te veranderen in het sterkste dier van de Amazone. De koloniale onderdrukker had er alles aan gedaan om te zorgen dat de Jaguarman zijn bibliotheek níet zou doorgeven aan zijn nageslacht, waardoor ik zeven jaar lang op zoek moest in tweedehandsboekwinkels en stoffige archieven en op expeditie moest naar het regenwoud om zijn verhaal – zijn wijsheid – te vinden. Terwijl ik dat stukje bij beetje bij elkaar puzzelde, waardoor ik, zo zou je kunnen zeggen, steeds Surinaamser werd, takelde mijn andere opa, mijn Nederlandse opa, de opa die ik mijn hele leven had gekend en die bijna drie decennia mijn enige opa was geweest, langzaam af. Hij werd steeds trager en vergeetachtiger. Nadat hij in maart 2019 een hele dag in bed was blijven liggen, werd hij door mijn familie in een verzorgingstehuis geplaatst.

Zijn naam was Egbert de Jong. Hij werd in 1929 geboren in een klein dorp in de provincie Groningen. Ik was zijn eerste kleinkind. Hij was vijfenvijftig toen ik op de wereld kwam. En ik moet bekennen dat dit de eerste keer is dat ik dat heb uitgerekend. Want dat

opa Ep er was, was nooit iets bijzonders. Hij was er gewoon, altijd, vanaf het moment dat ik bestond. Hij had mooi, wit, naar achter gekamd haar. Hij droeg ribbroeken, gestreepte overhemden, wollen truien en grote beige jassen die mijn oma voor hem kocht. Hij stotterde als hij boos was. Bij alles wat ik deed, zat hij op de eerste rij. Hij was de reden dat mijn moeder dacht dat je kinderen beter zonder vader kon laten opgroeien. Waardoor ik mijn Surinaamse vader pas op mijn achtentwintigste zou ontmoeten en mijn Nederlandse opa, ironisch genoeg, het grootste gedeelte van mijn leven mijn 'vaderfiguur' was. De man voor wie ik op de basisschool cadeautjes knutselde op Vaderdag. De man die me liet zien wat het betekent om een man te zijn.

Toen ik klein was zat opa in de huiskamer op een troontje, de opastoel, de krant te lezen of het journaal te kijken. Terwijl oma tussen de keuken en de huiskamer heen en weer dribbelde met boterkoek, toastjes makreel en andere versnaperingen. Opa smakte als hij at en hij had meningen – over de toestand in de wereld, over vrouwen, en over wat er van ons, zijn nageslacht,

werd verwacht. In de huiskamer durfde niemand opa tegen te spreken, maar ik wist wat mijn moeder, mijn tantes en mijn oma over hem fluisterden in de keuken. Iedereen was het erover eens dat opa een lastige man was. Opa kreeg zijn zin, maar hij was alleen. Onze liefde ging naar oma.

In veel opzichten waren opa en ik elkaars tegenpolen. Opa kwam uit een tijd waarin de wereld werd bestuurd door mannen zoals hij: wit, blond, blauwogig, heteroseksueel en klassiek mannelijk, in een overhemd met een stropdas. Ik ben van kleur – ‘bruin’ zeiden ze vroeger –, ik schrijf verhalen, huilde als kind om het regenwoud, was vrienden met meisjes en werd verliefd op jongens. Opa zal zich vaak over mij verwonderd hebben. Andersom gold dat ook. Ik vond hem fascinerend, juist omdat hij zo anders was dan ik. Hij opende voor mij een deur naar een wereld die ik zelf nooit had meegemaakt, maar die toch van alles met mij te maken had. Opa was Nederland op zijn Nederlandst.

Nadat oma was overleden werd opa zachter. Hij lachte meer, huilde vaak, gaf klopjes op de schouders

en was soms een beetje hulpeloos. Hoe ouder ik werd, hoe sneller mijn leven ging, hoe fijner ik het vond om bij opa te logeren. Bij opa was ik thuis.

‘Dit heeft toch allemaal geen zin meer,’ zei opa de eerste keer dat ik hem opzocht in zijn nieuwe kamer op de eerste verdieping van een verzorgingstehuis. Met hangende mondhoeken, vanuit zijn oude, vertrouwde opastoel, nu met uitzicht op een snelweg.

‘Misschien is dit ook een onderdeelje van het avontuur?’ vroeg ik. ‘Een mogelijkheid om op het laatste nippertje nog iets nieuws te leren?’

Opa maakte een wegwijsgebaartje: het zou wel.

Hij voelde zich in de prullenbak gegooid, net als de spullen waarvoor hij zijn hele leven had gewerkt. Alsof alles voor niets was geweest. Ik deed mijn best om het te verbergen, maar het maakte mij net zo boos en verdrietig als opa zelf. Wie hij was, hoe het met hem ging en hoe hij werd behandeld – het stond niet los van mij. Ik wist dat ik het mezelf niet zou kunnen vergeven als dit was hoe opa’s leven zou eindigen.

Toen *NRC* me in december 2019 vroeg of ik in 2020 een maandelijks column wilde schrijven voor hun magazine, besloot ik dat ik in 2020 ál mijn voorouders zou eren. Met *Jaguarman* zou ik een ode brengen aan de wijsheid van mijn Surinaamse voorvaders, en daarnaast zou ik voor de column iedere maand mijn Nederlandse opa opzoeken om samen te praten over hoe hij in deze laatste fase over het leven dacht. Ik wilde opa – en de wereld – bewijzen dat hij nog steeds van waarde was nu hij dat, anders dan mijn Surinaamse voorvaders, zelf nog gewoon kon zien.

Ook in mijn Nederlandse opa – en in alle andere bewoners van zijn verzorgingstehuis – schuilde een bibliotheek. Ze werden geboren in vrijwel autoloos Nederland, ze zagen de Tweede Wereldoorlog, de eerste tv, de landing op de maan, George Bush, Donald Trump, Kim Kardashian, het internet en ondertussen trouwden ze, kregen ze kinderen, die kinderen kregen, stierven hun ouders, hun burens, hun vrienden. Dat we het niet eens zijn met alles wat ze deden, betekent niet dat we niets van deze mensen kunnen leren. Zoals

de Surinaamse schrijver Juliën Zaalman mij vertelde: 'Om te begrijpen hoe het moet worden, moet je eerst begrijpen hoe het werd zoals het is.' Bovendien: zij waren de mensen van wie wij het leven kregen.

Ik stelde het voor aan opa tijdens ons allerlaatste kerstdiner samen. Hij vond het een goed plan. Al moesten we ervoor waken, zei hij, dat de mensen die hem kenden en die de column lazen, zouden denken: die twee hebben een mooi verhaaltje, was hij nou zo bijzonder? Ik zei hem dat we niet hoefden te doen alsof. Dat hij al bijzonder was, gewoon omdat hij negentig jaar had geleefd. Hij lachte, voor het eerst die avond. Hij vond het leuk.

Niemand had toen kunnen voorspellen wat er dat komende jaar zou gebeuren. De wereld kwam op haar kop te staan. Heel veel dingen die eerder een goed idee hadden geleken, voelden plotseling als onzin, maar mijn gesprekken met opa niet. Door te zoeken naar wat hem, op zijn negentigste, verbond met mij, op mijn vijfendertigste, dwongen we onszelf om los

te breken van alles wat in het moment zo belangrijk leek, en de grap was: met een beetje afstand bleek alles poëzie.

Dit boekje is het verslag van onze gesprekken. Geen groot literair meesterwerk, wel een kleine ode aan de man die zo lang De Man in mijn leven was, en mijn beste vriend: mijn opa. En aan alle andere opa's zoals hij.